

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Котелюх Микола Олександрович

УДК 342.9:364.1

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ
В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

РЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дніпро – 2025

Дисертація є кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису.
Робота виконана в Дніпровському державному університеті внутрішніх справ.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Сербин Руслан Андрійович,
Національна академія внутрішніх справ,
ректор;

доктор юридичних наук, старший дослідник
Дніпров Олексій Сергійович,
Київський національний університет будівництва і архітектури,
ректор;

доктор юридичних наук, професор
Манжула Андрій Анатолійович,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
професор кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності.

Захист відбудеться 19 листопада 2025 р. о 09.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Науки, 26).

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Василь БЕРЕЗНЯК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Зміцнення державної влади, відновлення довіри населення до публічних інституцій, надання державному апарату динамізму, обґрунтованості та відповідальності за прийняті рішення прямо залежать від підтримання в належному стані правопорядку, що виступає єдиним можливим шляхом подальшого формування правової держави і цивілізованого демократичного розвитку.

Проголошене Конституцією України положення про неприпустимість примушення будь-кого робити те, що не передбачено законодавством, є фундаментальною засадою, на якій ґрунтується правовий порядок в Україні. Саме законослухняна соціально корисна поведінка людей у суспільстві, їхнє свідоме і відповідальне ставлення до використання своїх прав і свобод, виконання обов'язків та дотримання заборон є головною запорукою стабільного стану правопорядку у суспільстві і державі.

Правопорядок виступає багатогранною соціально-правовою категорією, у якій взаємодіють моральні та юридичні норми, державні механізми і суспільні ініціативи, а також інтереси окремих громадян, соціальних груп та всього суспільства. Для кожної держави – зокрема й України – система підтримання правопорядку має свої особливості, зумовлені історичним досвідом, політичним устроєм і ціннісними орієнтирами суспільства. За таких умов правопорядок, як стан упорядкованості суспільних відносин та невід'ємний елемент режиму законності, виступає вагомим умовою розвитку українського суспільства, реальним інструментом подолання негативних тенденцій у всіх сферах життєдіяльності, запобігання та припинення правопорушень, виявлення злочинів та підтримання громадського порядку, подолання корупції та організованої злочинності.

Сучасні зміни соціально-економічних і політико-правових умов функціонування правоохоронної системи, курс держави на євроінтеграцію детермінують потребу в реформуванні системи органів охорони правопорядку, адаптації її до суспільних потреб і можливостей держави, формуванні нової системи публічно-правового забезпечення правопорядку, побудованої на засадах верховенства права, додержання прав і свобод людини і громадянина; захисту демократичних цінностей суспільства; єдиноначальності і колегіальності при розробці й прийнятті важливих рішень; поєднанні гласних і негласних методів і засобів діяльності; пріоритетності функцій попередження і профілактики правопорушень; взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування і військовими формуваннями; співпраці з різними інституціями громадянського суспільства; відкритості для демократичного цивільного контролю.

Водночас практична реалізація механізму адміністративно-правового забезпечення правопорядку в державі наразі ускладнюється багатьма

проблемами, детермінованими неврегульованістю питань щодо визначення суб'єктів охорони правопорядку, їхнього адміністративно-правового статусу, організації взаємодії та координації спільних заходів; неналежним закріпленням концептуальних засад публічного адміністрування в цій сфері; відсутністю системної взаємодії з інститутами громадянського суспільства у сфері протидії злочинності; відсутністю уніфікації правових засад організації системи органів правопорядку зі встановленням критеріїв розмежування напрямів діяльності органів правопорядку та інших державних органів на основі виключної функціональної спрямованості, подальшого розвитку системи органів правопорядку з використанням ризик-орієнтованих підходів, інформаційно-аналітичної діяльності, стратегічного менеджменту та прогнозування; необхідністю гармонізації із законодавством ЄС і досягнення відповідних стандартів у питаннях охорони правопорядку; необхідністю протидіяти новим викликам охорони правопорядку, пов'язаним зі збройною агресією РФ проти України тощо. Органи правопорядку в ході збройної агресії зіштовхнулися з безпрецедентними викликами у своїй діяльності, передусім безпековими, на які довелося оперативно реагувати. Водночас громадськість продовжує демонструвати стійку потребу в глибоких і якісних трансформаціях, насамперед у правоохоронній сфері.

Протидіяти таким деструктивним явищам може лише ефективна система адміністративно-правового забезпечення правопорядку в країні, побудована на міцній науковій основі, адже нерозв'язаність багатьох питань вироблення ефективних механізмів охорони правопорядку викликає жвавий науковий інтерес до цієї проблематики. Теоретико-методологічну основу наукових розвідок із зазначеної тематики складають праці В. Авер'янова, О. Бандурки, О. Безпалової, О. Брателя, К. Бугайчука, С. Вітвіцького, С. Гречанюка, С. Гусарова, О. Джафарової, О. Дрозда, О. Кобзаря, Т. Коломоєць, В. Колпакова, А. Комзюка, О. Комісарова, Р. Миронюка, Т. Мінки, О. Моргунова, О. Музичука, В. Настюка, О. Негодченка, В. Петкова, С. Петкова, О. Рябченко, О. Салманової, Р. Сербина, А. Собакаря, В. Сокурєнка, С. Шатрави, О. Юніна тощо.

Слід також віддати належне науковим дослідженням: М. Лошицького «Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку» (2002), Н. Панаріної «Право як нормативна основа формування правопорядку» (2008), А. Подоляки «Адміністративно-правове регулювання охорони громадського порядку в Україні» (2009), А. Крижановського «Правовий порядок суверенної України: становлення та тенденції розвитку (загальнотеоретичне дослідження)» (2009), І. Хомишин «Адміністративно-правові аспекти вдосконалення співпраці ОВС та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення правопорядку» (2010), Д. Полонського «Забезпечення правопорядку та режиму законності патрульно-постовою службою міліції України (організаційно-правовий аспект)» (2014), О. Кривов'яз

«Правопорядок: державні та недержавні форми забезпечення» (2014), В. Боняк «Конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України: проблеми теорії і практики» (2015), О. Безпалової «Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави» (2015), Т. Подорожної «Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації» (2017), М. Завального «Адміністративно-правові засади діяльності та взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони в Україні» (2018), О. Костюшко «Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на участь в охороні публічної безпеки і порядку» (2019), Ю. Курилюка «Адміністративно-правові та кримінологічні засади забезпечення правопорядку в прикордонній сфері України» (2020), В. Макаrchука «Правоохоронні органи як суб'єкти формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки і оборони: адміністративно-правовий аспект» (2023), В. Терехова «Адміністративно-правове забезпечення правоохоронної діяльності в Україні» (2024) – та інших вчених, що безпосередньо присвячені розв'язанню багатьох проблем публічно-правового забезпечення правопорядку в Україні. Однак, незважаючи на значну кількість науково-теоретичних та практичних досліджень названих вище проблем, питання створення ефективної системи адміністративно-правової охорони правопорядку залишаються поза науково-правничим дискурсом.

Отже, правова невизначеність правового механізму реагування на сучасні виклики та загрози правопорядку засобами адміністративного права нівелює (знецінює) норми чинного законодавства, оскільки фактично унеможлиблює його практичне застосування, насамперед в умовах дії правового режиму воєнного стану. Цей правовий інститут у науці адміністративного права є малодослідженим і досі не став предметом серйозних наукових пошуків навіть за часів незалежної України. Аналіз спеціальної юридичної літератури засвідчив і те, що дотепер немає жодної фундаментальної праці, присвяченої проблемам дослідження правової природи правопорядку та визначенню оптимальної системи його адміністративно-правового забезпечення в нинішніх умовах державотворення, що зумовлює вибір теми дисертаційного дослідження, її актуальність та принципову необхідність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на виконання основних положень указів Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 № 722, «Про Національну стратегію у сфері прав людини» від 24.03.2021 № 119/2021, «Про Стратегію національної безпеки України» від 14.09.2020 №392/2020, «Про Стратегію воєнної безпеки України» від 25.03.2021 № 121/2021, «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки» від 11.05.2023 № 273/2023, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р «Про

Стратегію боротьби з організованою злочинністю», Стратегічного плану щодо реалізації повноважень органів прокуратури у сфері кримінального переслідування за вчинення міжнародних злочинів на 2023–2025 роки, затвердженого Генеральним прокурором 15.09.2023.

Дисертацію виконано відповідно до Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 № 12-21, Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.04.2024 № 476, Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки, затвердженого наказом МОН України від 03.02.2022 № 109, Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки, затвердженої наказом МВС України від 21.05.2024 № 326, а також тем наукових досліджень Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (реєстраційний номер 0118U100436) та «Адміністративно-правові засоби забезпечення публічного порядку в Україні» (реєстраційний номер 0118U100442).

Мета та завдання дослідження. Мета роботи полягає у формуванні цілісного концептуального уявлення про сутність, зміст та особливості адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні, а також виробленні науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо його вдосконалення на основі позитивного національного та зарубіжного досвіду.

Комплексність мети, її багатоплановість обумовили необхідність вирішення таких *завдань*:

- охарактеризувати правопорядок як об’єкт адміністративно-правової охорони;
- висвітлити генезу адміністративно-правової охорони правопорядку в державі та історіографію її дослідження у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині;
- з’ясувати сутність та зміст принципів адміністративно-правового забезпечення правопорядку;
- розкрити структуру механізму адміністративно-правового забезпечення правопорядку;
- розглянути правові засади охорони правопорядку в Україні;
- підкреслити значення норм міжнародного права як джерел регулювання відносин у сфері охорони правопорядку;
- надати характеристику відомчій нормотворчості як елементу адміністративно-правового забезпечення правопорядку;

- окреслити перелік адміністративно-правових інструментів забезпечення охорони правопорядку;
- уточнити систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні загальної та спеціальної компетенції;
- охарактеризувати адміністративну діяльність органів Міністерства внутрішніх справ України як суб'єктів забезпечення правопорядку;
- визначити місце та роль органів прокуратури в системі суб'єктів підтримання правопорядку;
- розглянути адміністративно-правове регулювання діяльності Служби безпеки України в напрямі забезпечення правопорядку;
- визначити можливості використання потенціалу органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства щодо охорони правопорядку, зміцнення обороноздатності та забезпечення національної безпеки країни;
- вивчити зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення правопорядку та розкрити можливості його імплементації в Україні;
- висвітлити особливості адміністративно-правової охорони правопорядку під час дії правового режиму воєнного стану;
- окреслити стратегічні орієнтири вдосконалення інституційно-правового забезпечення охорони правопорядку в Україні;
- сформулювати пропозиції та рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері охорони правопорядку.

Предмет дослідження – адміністративно-правове забезпечення правопорядку в Україні.

Методи дослідження були вибрані, зважаючи на поставлені у роботі мету та завдання, з огляду на його об'єкт і предмет. Методологічною базою дослідження виступає сукупність філософських, загальнонаукових, приватно-наукових та спеціальних методів, які в комплексі застосовуються для вирішення завдань дослідження та досягнення його мети. Так, *історико-правовий метод* було використано для дослідження розвитку правопорядку в Україні та еволюції адміністративно-правових механізмів його забезпечення, завдяки чому вдалося простежити трансформацію правових норм, що регулюють діяльність правоохоронних органів, та виявити ключові історичні чинники, що вплинули на сучасну систему забезпечення правопорядку (підрозділи 2.2, 3.2, 4.2).

Використання *порівняльно-правового методу* дозволило порівняти адміністративно-правове регулювання правопорядку в Україні з аналогічними системами інших країн. Зокрема, вивчено зарубіжний досвід та виявлено можливості його імплементації в українське законодавство та правоохоронну діяльність, запропоновано адаптацію найкращих міжнародних практик для

вдосконалення адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні (підрозділи 2.2, 3.2, 4.2).

Завдяки використанню *системного підходу* вдалося дослідити адміністративно-правове забезпечення правопорядку як складну систему, що містить різні елементи (правоохоронні органи, законодавчі акти, механізми контролю), та визначити їх взаємозв'язки (підрозділи 2.2, 3.2, 4.2).

Аналіз і синтез використовувалися для детального аналізу правових норм та їхнього впливу на забезпечення правопорядку. На основі аналізу різних джерел та актів здійснено синтез наукових підходів щодо формування ефективних адміністративно-правових механізмів (підрозділи 2.2, 3.2, 4.2).

Формально-юридичний метод застосовувався для аналізу чинного законодавства, яке регулює діяльність правоохоронних органів та інших суб'єктів адміністративно-правового забезпечення правопорядку, внаслідок чого виявлено недоліки у чинній нормативно-правовій базі, що впливають на ефективність забезпечення правопорядку, та запропоновано конкретні зміни до законодавства (підрозділи 2.2, 3.2, 4.2).

За допомогою *методу моделювання* було змодельовано можливі сценарії вдосконалення системи адміністративно-правового регулювання правопорядку, зокрема модернізацію взаємодії між органами влади та правоохоронними структурами, сформовано стратегію розвитку системи правопорядку в умовах сучасних викликів і загроз, що дозволяють підвищити ефективність роботи органів державної влади (підрозділи 2.2, 3.2, 4.2).

Методи класифікації та групування використовувалися для дослідження адміністративно-правових інструментів забезпечення правопорядку (підрозділи 2.3, 2.4). Для аналізу та узагальнення емпіричної інформації за темою дослідження та визначення недоліків адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні використовувалися соціологічний та метод документального аналізу (підрозділи 1.2, 2.1, 3.2).

Вимог формальної логіки щодо послідовності, визначеності, несуперечності й обґрунтованості суджень здобувач дотримувався у формулюванні висновків і пропозицій відповідно до мети дослідження.

Нормативною основою роботи є Конституція України, законодавчі акти України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постанови Верховної Ради України, акти Президента України і Кабінету Міністрів України, нормативні акти центральних органів виконавчої влади. У ході дисертаційного дослідження було також використано міжнародні стандарти діяльності органів правопорядку та законодавство зарубіжних країн (США, Чехії, Швейцарії, Норвегії, Австралії, Великої Британії, Німеччини, Польщі, Франції, Італії, Данії, Литви, Швеції, Китаю, Молдови, Азербайджану, Португалії, Естонії, Латвії, Казахстану), досвід яких щодо адміністративно-правового забезпечення діяльності органів охорони правопорядку може бути імплементований в Україні.

Емпіричну базу дисертації становлять: дані Державної служби статистики України, органів прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України, Державної митної служби України та інших державних органів, аналіз політико-правової публіцистики, довідкових видань, фактологічних матеріалів щодо адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших комплексних монографічних досліджень, у якому на підставі теоретичного узагальнення наукових положень та аналізу чинного законодавства сформульовано концептуально нову модель адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні, а також науково обґрунтовані пропозиції і рекомендації з удосконалення нормотворчої діяльності та правозастосовної практики в напрямі реалізації правоохоронної функції держави, що відповідає стратегічним цілям забезпечення правопорядку та національної безпеки України. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових концептуальних наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

уперше:

- правопорядок визначено як динамічний правовий режим організації суспільних відносин, що забезпечує стійкість державного устрою, верховенство права, безпеку громадян і стабільність функціонування критичних сфер життєдіяльності суспільства в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз, як-от військова агресія, гібридні виклики, терористична діяльність та кібератаки;

- обґрунтовано доцільність визнання збройної агресії РФ і тривалого воєнного конфлікту, системної корупції в органах державної влади та правоохоронній сфері, посилення соціально-економічної дестабілізації та інформаційно-психологічної дезінформації суспільства, зростання недовіри до органів правопорядку, правової інфантильності населення, кадрової деградації правоохоронної системи, нерівномірності правозастосування, а також руйнації механізмів громадського контролю деструктивними чинниками забезпечення національної безпеки країни та системно важливими загрозами ефективного адміністративно-правового забезпечення правопорядку, а нейтралізації таких чинників – одним із головних пріоритетів удосконалення діяльності органів правопорядку як невід’ємної частини сектору безпеки й оборони України;

- вироблено концептуальні основи адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні, які передбачають: по-перше, створення ефективної, гнучкої та адаптивної системи адміністративно-правових заходів, що забезпечить правопорядок в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України; по-друге, гармонізацію законодавства у сфері забезпечення правопорядку відповідно до стандартів ЄС та міжнародного

права; по-третє, оперативне адміністративне реагування на порушення громадського (публічного) порядку; по-четверте, злагоджену роботу правоохоронних органів в умовах екстраординарних правових режимів; по-п'яте, розширення та посилення інституційної координації та взаємодії між правоохоронними органами; по-шосте, динамічний комплекс адміністративних механізмів, здатних реагувати на гібридні загрози, військові виклики та криміногенну ситуацію, що постійно змінюється;

– обґрунтовано доцільність вироблення та прийняття Національної правоохоронної доктрини України, що має стати не просто декларацією принципів, а інструментом стратегічного планування, яка визначатиме місце, роль, завдання та функції органів правопорядку у загальній системі забезпечення національної безпеки країни, має інтегрувати сучасні підходи до превенції злочинності, взаємодії сектору безпеки й оборони з громадянським суспільством, цифрової трансформації, протидії гібридним загрозам і правового забезпечення становлення демократичної моделі правопорядку;

– діяльність суб'єктів забезпечення правопорядку визначено як складову реалізації правоохоронної функції держави, що виявляється як цілеспрямована інтелектуально-вольова управлінська діяльність уповноважених правоохоронних суб'єктів, регулюється переважно адміністративно-правовими нормами і здійснюється відповідно до їхніх принципів у визначених процедурних та процесуальних формах та спрямована на забезпечення національної безпеки України, зокрема публічної безпеки й порядку, протидії злочинності з урахуванням стратегічних цілей та відповідно до стандартів прав людини і основоположних свобод, у тому числі із забезпеченням гендерної рівності;

– підкреслено значення норм адміністративного права у забезпеченні правопорядку, що полягає у: 1) визначенні переліку суб'єктів охорони правопорядку та особливостей їхнього адміністративно-правового статусу; 2) їхній ключовій ролі в регулюванні діяльності органів правопорядку шляхом визначення їхніх повноважень, обов'язків та взаємодії з іншими суб'єктами та інституціями громадянського суспільства; 3) встановленні правил застосування примусових заходів, вимог до виконання службових обов'язків співробітниками органів охорони правопорядку; 4) упорядкуванні та захисті суспільних відносин у сфері публічного порядку та безпеки; 5) забезпеченні механізмів контролю та підзвітності органів охорони правопорядку;

– на основі використання найкращих іноземних практик із безпекових питань, зокрема семи базових вимог до країн-членів НАТО щодо забезпечення національної стійкості (Варшавський саміт НАТО), Глобальної стратегії ЄС із зовнішньої політики та політики безпеки «Спільне бачення, Спільна дія: Сильніша Європа», документів Міжнародної організації праці та Міжнародної агенції з атомної енергії тощо, вироблено заходи щодо регламентації створення і функціонування комплексної системи забезпечення правопорядку, у тому числі безпеки на об'єктах критичної інфраструктури сектору громадської безпеки та в умовах сучасних викликів і загроз національній безпеці країни;

удосконалено:

– визначення поняття «орган правопорядку» як державного органу влади, створеного відповідно до конституційно-правових засад, що реалізує правоохоронну функцію держави через охорону прав і свобод людини, підтримання законності та дисципліни, публічної безпеки та порядку, наділеного правом застосування легального примусу, включно з використанням вогнепальної зброї, та маючого у своєму складі, як правило, озброєні підрозділи;

– перелік основних принципів адміністративно-правового забезпечення правопорядку, поміж яких визначено принципи: пріоритету прав і свобод людини; верховенства права; рівності усіх перед законом; законності адміністративної діяльності; персональної відповідальності посадових осіб органів правопорядку; юридичної визначеності повноважень суб'єктів охорони правопорядку; обмеження кола суб'єктів, уповноважених на застосування адміністративного примусу; балансу між публічним інтересом і правами особи; забезпечення реалізації цивільного демократичного контролю за діяльністю органів правопорядку, участі у цьому процесі інституцій громадянського суспільства; системності та міжвідомчої координації і взаємодії суб'єктів забезпечення правопорядку; гнучкості та адаптивності реагування правоохоронної системи на виклики та загрози правопорядку; інформаційної обґрунтованості управлінських рішень;

– визначення адміністративно-правового забезпечення правопорядку як врегульованої нормами адміністративного права діяльності уповноважених суб'єктів публічної влади та окремих інституцій громадянського суспільства, наділених спеціальними, у тому числі делегованими, правоохоронними компетенціями, що здійснюється на основі сукупності узгоджених за цілями, формами і процедурами адміністративно-правових засобів та спрямована на реалізацію управлінських, превентивних, примусових та контрольних функцій з метою охорони громадського порядку, запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням, захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, а також забезпечення публічної безпеки і порядку як у мирний час, так і в умовах дії екстраординарних адміністративно-правових режимів;

– розуміння характерних рис діяльності органів і підрозділів Міністерства внутрішніх справ України як суб'єктів адміністративно-правового забезпечення правопорядку;

– перелік найбільш оптимальних критеріїв функціонального виокремлення суб'єктів забезпечення правопорядку в Україні, яких поділено на органи загальної та спеціальної компетенції;

дістало подальшого розвитку:

– системне обґрунтування історико-правової періодизації правового забезпечення правопорядку в Україні від найдавніших часів до сучасного етапу, що охоплює виокремлення восьми періодів розвитку з урахуванням трансформації правового мислення, інституційних змін, міжнародних стандартів

та викликів, пов'язаних із воєнним станом та євроінтеграційними процесами. Запропоновано інтегральну модель сучасного правопорядку в умовах гібридної безпеки, яка враховує як сервісну функцію органів публічної влади, так і необхідність забезпечення державного суверенітету, національної безпеки та правопорядку за допомогою демократичних механізмів легітимного примусу;

- з'ясування сутності та змісту термінів «правоохоронна система», «правоохоронна діяльність», «правоохоронні органи», «громадський порядок», «публічний порядок», «громадська безпека», «публічна безпека» та їх співвідношення з терміном «правопорядок»;

- визначення поняття механізму адміністративно-правового забезпечення правопорядку як системно організованої сукупності правових, організаційних, інституційних, інформаційних та матеріально-технічних засобів і адміністративних процедур, за допомогою яких держава через уповноважені органи правоохоронного спрямування впливає на суспільні відносини з метою підтримання, відновлення та гарантування правової впорядкованості – правопорядку – в умовах сучасних викликів і загроз національній безпеці країни;

- обґрунтування необхідності якісного оновлення правових засад охорони правопорядку в Україні, що можливе за допомогою виконання комплексу заходів (нормотворчих, організаційно-правових, інформаційно-аналітичних та ін.), спрямованих на: систематизацію нормативно-правових актів, що складають основу правоохоронної системи; ухвалення закону про органи правопорядку та правоохоронну службу як головних складових правоохоронної системи країни, спрямованого на створення ефективної системи правового регулювання правоохоронної діяльності, яка забезпечуватиме дотримання правопорядку, захист інтересів держави та громадян, а також підвищення ефективності роботи правоохоронних органів на засадах координації спільних зусиль, законності та верховенства права; законодавче визначення принципів діяльності суб'єктів забезпечення правопорядку; уніфікацію правових основ організації та функціонування органів правопорядку, що передбачатиме встановлення чітких критеріїв розмежування напрямів їхньої діяльності від функцій інших державних органів, ґрунтуючись на специфічній функціональній спрямованості кожного з них;

- характеристика форм забезпечення правопорядку, які класифіковано за кількома критеріями: 1) за способом вираження; 2) за важливістю виконання правоохоронних завдань; 3) за характером процедури виконання правоохоронних функцій; 4) за суб'єктами виконання; 5) залежно від мети застосування; 6) за юридичним змістом виконуваних правоохоронних функцій; 7) залежно від об'єкта впливу;

- визначення ключових завдань реформування органів правопорядку як складової сектору безпеки і оборони України, спрямованих в умовах дії правового режиму воєнного стану на боротьбу зі злочинністю при суворому дотриманні прав людини, зараховуючи гендерну рівність; розширення

міжнародної співпраці, особливо шляхом покращення міжвідомчої взаємодії суб'єктів охорони правопорядку; покращення координації між правоохоронними структурами та елементами сектору безпеки й оборони; структурну перебудову органів охорони правопорядку для забезпечення їхнього швидкого реагування на нові виклики та загрози національним інтересам країни; боротьбу з колабораціонізмом шляхом виявлення та притягнення до відповідальності осіб, які співпрацюють з ворогом, запобігання інфільтрації ворожих агентів; обмін досвідом та інформацією з правоохоронними органами інших країн тощо;

– висвітлення характерних прогалин правоохоронного законодавства в нинішніх реаліях і складних безпекових вимірах для України, котрих структуровано за такими критеріями: недостатньою адаптивністю нормативних механізмів до умов воєнного та надзвичайного стану; обмеженістю регламентації використання сучасних інформаційних технологій у сфері публічного контролю та нагляду; відсутністю комплексної правової моделі державно-приватного партнерства у сфері забезпечення національної безпеки; слабкою інституційною підзвітністю органів правопорядку перед громадянським суспільством; фрагментарністю процедур зовнішнього незалежного контролю за діяльністю правоохоронних органів, що у сукупності ускладнює реалізацію принципів законності, прозорості та ефективності управління в умовах особливих правових режимів;

– обґрунтування доцільності створення міжвідомчої автоматизованої інформаційно-аналітичної системи моніторингу нормативно-правового забезпечення діяльності органів правопорядку із визначенням основних напрямів функціонування;

– обґрунтування нових підходів до впровадження найкращих практик адміністративно-правової охорони правопорядку інших держав, що можуть бути ефективно використані в Україні, насамперед у частині забезпечення національної безпеки країни, зокрема публічної безпеки й порядку, протидії злочинності, з урахуванням стратегічних цілей та відповідно до стандартів прав людини і основоположних свобод та управління кризовими ситуаціями.

Особистий внесок здобувача. Викладені у науковій роботі положення, що виносяться на захист, є результатом самостійної праці автора дисертації. Наукові ідеї та розробки, які належать співавторам наукових публікацій, у дисертаційному дослідженні не використовувались. Внесок здобувача до опублікованих колективних наукових праць пропорційний кількості співавторів. Зокрема, у роботах: Basko A., Myroniuk R., Kotelyukh M. Organisational and legal framework for the implementation and financial support of interaction between local self-government bodies and the police under martial law – визначено організаційно-правові форми взаємодії органів місцевого самоврядування з поліцією з підтримання правопорядку в умовах воєнного стану; Zakharchenko A., Koteliukh M., Ryabiy S., Mostovenko O., Mykhailov R.

The Role of Legal Mechanisms in Cooperation between the Police and Local Self-Government in Controlling the Observance of Public Order – розглянуто правові механізми контролю за дотриманням правопорядку в контексті взаємодії поліції з органами місцевого самоврядування, окреслено форми такої співпраці; Yunin O., Dal A., Polovnikov V., Shumska N., Koteliukh M. The Administrative-legal and Criminal Aspect of Prosecuting Persons for Offenses in the Field of Illegal Drug Trafficking – обґрунтовано потребу в переорієнтації системи забезпечення правопорядку з репресивних заходів на превентивні в боротьбі з наркоправопорушеннями малозначного характеру; Basko A., Hryshyna N., Obushenko N., Fedorov I., Koteliukh M. Principles of Law in the Legal Regulation of Social Relations in Modern Conditions: Administrative, Criminal and Constitutional Aspects – досліджено роль правових принципів у регулюванні суспільних відносин, що виникають під час забезпечення правопорядку; Koteliukh M., Koshchynets V., Burian I., Merdov S., Khoronovskyi O. Cooperation of Law Enforcement Agencies with Other Departments in the Fight Against Criminal Offences at Critical Infrastructure Facilities of Ukraine – з'ясовано особливості взаємодії органів правопорядку з іншими державними інституціями України у сфері захисту критичної інфраструктури.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для подальшого розроблення теоретичних і прикладних аспектів адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні, а також для підготовки відповідних наукових видань та організації науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти;

- *правотворчій сфері* – як науково обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності адміністративно-правових засобів забезпечення правопорядку;

- *правозастосовній практиці* – як пропозиції щодо впровадження інноваційних форм і методів діяльності органів правопорядку з урахуванням сучасних безпекових викликів і потреб українського суспільства;

- *освітньому процесі* – під час підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, а також проведення занять із навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи України», «Управління в правоохоронних органах».

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування» (м. Київ, 16–17 березня 2022 р.), «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні

проблеми та виклики» (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.), «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.), «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення» (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.), «Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 7–8 лютого 2024 р.), «Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність» (м. Київ, 4–5 червня 2024 р.), «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 р.), «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18–19 вересня 2024 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 24 наукових статтях, із яких 15 опубліковано у фахових виданнях України з юридичних наук, 9 – у наукових періодичних виданнях іноземних держав, із яких 5 включено до бази даних Web of Science, та 8 тезах доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях, а також в 1 розділі зарубіжної монографії.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, змісту, основної частини (вступу, чотирьох розділів, що містять сімнадцять підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 502 сторінки, з яких основної частини – 413 сторінок. Список використаних джерел налічує 549 найменувань і займає 60 сторінок. Додаток розміщено на 5-и сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертації, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, окреслено мету й завдання роботи відповідно до предмета та об'єкта дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, вказано особистий внесок здобувача, наведено кількість публікацій та апробаційного матеріалу за темою дисертації, представлено структуру дисертації та її обсяг.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні в сучасних умовах державотворення» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Правопорядок як об'єкт адміністративно-правової охорони та його співвідношення з іншими суміжними категоріями»* розглянуто сучасний стан підтримання правопорядку в умовах безпрецедентних безпекових викликів, спричинених військовою агресією, гібридними загрозами, дестабілізацією публічного управління та зростанням суспільної тривожності, що потребує перегляду підходів до адміністративно-правової охорони, посилення превентивних заходів і впровадження гнучких механізмів

реагування на надзвичайні ситуації.

Військова агресія РФ проти української держави ще більше погіршила стан правопорядку в країні. За даними Офісу Генерального прокурора, у 2024 р. органами правопорядку зареєстровано 492 479 злочинів із відповідними кримінальними провадженнями, з яких у 194 688 кримінальних провадженнях повідомлено про підозру конкретним особам. Для порівняння, у 2021 р. було зареєстровано 321 443 злочини, у 2022 – 362 636, у 2023 – 475 595 злочинів. Складною залишається ситуація з адміністративною деліктністю, адже лише місцевими загальними судами у 2024 р. було розглянуто 796 894 матеріали справ про адміністративні правопорушення.

З'ясовано сутність правопорядку та його співвідношення з іншими суміжними категоріями. Встановлено, що правопорядок виступає не лише результатом дії принципу законності, але й інтегральною ознакою ефективного адміністративно-правового механізму, орієнтованого на забезпечення національної безпеки української держави. Перебуваючи в тісному взаємозв'язку з суміжними правовими категоріями, правопорядок утворює з ними єдину систему регулювання суспільних відносин. Його неможливо розглядати ізольовано від законності, оскільки саме через реалізацію цього принципу правопорядок набуває практичного змісту. Водночас правопорядок охоплює й дотримання громадського порядку, але виходить за його межі, зараховуючи правовідносини в усіх сферах – від публічних до приватних. Він також передбачає існування дисципліни як прояву організованої правомірної поведінки суб'єктів у процесі виконання обов'язків, та ґрунтується на сформованій правосвідомості, без якої неможливе стабільне функціонування правової системи. Правопорядок поєднує в собі прояви й результати дії усіх названих категорій, відображаючи реальний стан організованості й дотримання правових норм у суспільстві.

У підрозділі 1.2 «Гене́за адміністративно-правової охорони правопорядку в державі та історіографія її дослідження у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині» розглянуто становлення та еволюцію наукових підходів до розуміння сутності, функцій і змісту правопорядку в контексті адміністративного права, проаналізовано основні етапи розвитку наукової думки щодо правопорядку в українській правничій традиції. На концептуальному рівні обґрунтовано, що проблематика адміністративно-правової охорони правопорядку невід'ємно пов'язана із забезпеченням національної безпеки України, яка з моменту набуття державної незалежності виступає одним із пріоритетних напрямів діяльності органів публічної влади. У дослідженні доведено, що, незважаючи на активне наукове осмислення окремих аспектів цієї проблематики, сучасна адміністративно-правова доктрина досі не сформувала цілісного уявлення про механізм охорони правопорядку як складову системи безпеки держави. Запропоновано новий підхід до аналізу правопорядку в адміністративно-правовому вимірі, який враховує

трансформацію загрозової картини після 2014 і особливо 2022 року, переосмислює традиційні уявлення про функції органів публічної влади та акцентує на необхідності модернізації наукових підходів до розуміння державного примусу, демократичного цивільного контролю та інституційної координації в діяльності органів правопорядку. Уперше в українській адміністративно-правовій науці зроблено акцент на потребі цілісного, міждисциплінарного та актуалізованого дослідження адміністративно-правових засад забезпечення правопорядку як базової передумови забезпечення національної безпеки в умовах сучасних викликів.

Системно обґрунтовано історико-правову періодизацію правового забезпечення правопорядку в Україні від найдавніших часів до сучасного стану, в якій виокремлено вісім періодів, поділених на етапи розвитку з урахуванням трансформації правового мислення, інституційних змін, міжнародних правоохоронних стандартів та викликів, пов'язаних із воєнним станом та євроінтеграційними процесами української держави.

Незважаючи на зростання дослідницького інтересу до проблем адміністративно-правового забезпечення правопорядку, в юридичній науці відсутні уніфіковане визначення правопорядку, чітке його відмежування від суміжних понять, категорій та єдина класифікація механізмів його забезпечення. Також спостерігається брак системних наукових праць, які б охоплювали як доктринальну, так і інституційну, процедурну й порівняльно-правову складову правопорядку в умовах інтеграції до правового простору ЄС.

Підрозділ 1.3 «Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення правопорядку» присвячений всебічному аналізу теоретичних основ адміністративно-правового забезпечення правопорядку та формуванню відповідного понятійно-категоріального апарату.

Визначено поняття та принципи адміністративно-правового забезпечення правопорядку як системи нормативно закріплених, взаємопов'язаних та взаємообумовлених керівних положень, що визначають зміст, межі та характер діяльності органів правопорядку та інших суб'єктів публічної адміністрації, наділених владними правоохоронними повноваженнями, а також окремих інституцій громадянського суспільства у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку. Визначено функціональне призначення цих принципів у механізмі адміністративно-правового забезпечення правопорядку як засобу нормативної орієнтації та легітимації владного втручання у сферу публічної безпеки та соціального контролю.

Висвітлено характерні ознаки таких принципів, як-от: нормативна визначеність, імперативність, системність, орієнтація на захист прав людини, підзвітність суб'єктів владних повноважень, взаємодія з громадянським суспільством, стабільність і пристосовуваність до змін безпекового середовища.

У підрозділі 1.4 *«Сутність та структура адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку»* запропоновано авторське бачення

механізму адміністративно-правового забезпечення правопорядку як системно організованої сукупності правових, організаційних, інституційних, інформаційних та матеріально-технічних засобів і адміністративних процедур, за допомогою яких держава через уповноважені органи правоохоронного спрямування впливає на суспільні відносини з метою підтримання, відновлення та гарантування правової впорядкованості – правопорядку – в умовах сучасних викликів і загроз національній безпеці країни.

Розкрито структуру зазначеного механізму, який охоплює нормативно-правову (норми права, юридичні факти, принципи, гарантії), інституційну (суб'єкти та об'єкти забезпечення правопорядку), організаційно-функціональну (форми і методи адміністративного впливу, фінансове, технічне й кадрове забезпечення), інформаційно-аналітичну (моніторинг правопорушень, ситуаційний аналіз, цифрові інструменти забезпечення публічної безпеки і порядку) та адміністративно-примусову (сукупність заходів превентивно-примусового характеру, у тому числі й адміністративної відповідальності) складові.

Запропоновано систему критеріїв та стандартів оцінювання ефективності адміністративно-правового забезпечення правопорядку, які включають показники: відповідності дій та рішень органів охорони правопорядку чинному адміністративному законодавству; пропорційності та необхідності застосування заходів адміністративного примусу; реалізації права на адміністративне оскарження та судовий захист; оперативності дій уповноважених органів при виникненні правопорушень або надзвичайних ситуацій; запобігання та зменшення рівня кримінальних та адміністративних правопорушень; ефективності координації та взаємодії органів правопорядку; сприйняття населенням дій суб'єктів охорони правопорядку як легітимних і справедливих; застосування цифрових технологій і систем моніторингу (аналітика, відеонагляд, ситуаційні центри тощо).

Розділ 2 «Адміністративно-правові засади забезпечення правопорядку в Україні» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Правові засади забезпечення правопорядку в Україні та місце серед них норм адміністративного права»* наголошено на значенні нормативно-правових засад забезпечення правопорядку як правового підґрунтя діяльності його суб'єктів та встановлено місце серед них норм адміністративного законодавства. Підкреслено значущість адміністративно-правових норм у забезпеченні діяльності суб'єктів охорони правопорядку, що полягає у створенні умов для узгодженої та скоординованої взаємодії між різними правоохоронними структурами в межах єдиного правового поля.

Нормативно-правове забезпечення охорони правопорядку складається з сукупності законодавчих і підзаконних актів, у тому числі джерел міжнародного права, що регулюють діяльність органів державної влади, правоохоронних органів та інших суб'єктів охорони правопорядку, спрямовану на захист прав, свобод і законних інтересів громадян, охорону публічного

порядку і безпеки, профілактику правопорушень, розгляд справ про адміністративні або кримінальні правопорушення, забезпечення юридичної відповідальності за порушення правопорядку.

У зв'язку з багатогранністю складових, напрямів забезпечення правопорядку та специфікою нормативного регулювання діяльності різних суб'єктів правоохоронної системи країни законодавче поле цієї галузі представлено великою кількістю нормативно-правових актів різного рівня – від національних до міжнародних. Проте чинне правове регулювання нерідко виявляється фрагментованим, несистемним і таким, що не завжди відповідає сучасним викликам та потребам суспільства. Зокрема, чинне законодавство у сфері охорони правопорядку характеризується колізіями між окремими нормами, а також наявністю формально-декларативних положень, які не конкретизують механізмів реалізації державної політики національної безпеки та не встановлюють чітких прав і обов'язків її суб'єктів. Часто в одному нормативному акті намагаються поєднати положення, котрі належать до різних галузей права, що ускладнює їх практичне застосування через внутрішню несумісність і надмірну загальність. Значна частина приписів має розмитий, програмний характер, наприклад формулювання на кшталт «вжити заходів щодо протидії злочинності», «забезпечити охорону громадського порядку», «розвивати систему превентивних заходів» тощо. Такі фрази позбавлені правової конкретики і не супроводжуються чітко прописаним механізмом їх реалізації. Крім того, досі відсутній єдиний, логічно структурований, концептуальний законодавчий акт, який би визначав узгоджені засади державної політики у сфері забезпечення правопорядку. Це призводить до правозастосовної дезорієнтації, ускладнює координацію дій між різними інституціями та негативно впливає на ефективність діяльності органів правопорядку в умовах сучасних викликів та загроз національній безпеці української держави. Висвітлено характерні прогалини правоохоронного законодавства в нинішніх реаліях сьогодення та складних безпекових вимірах для України.

У підрозділі 2.2 «*Норми міжнародного права як джерела регулювання відносин у сфері забезпечення правопорядку*» розглянуто міжнародні стандарти як базові засади функціонування органів правопорядку, що закріплені в системі міжнародно-правових актів і регулюються, насамперед, Кодексом поведінки службовців органів правопорядку, Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію», Європейським кодексом поліцейської етики, Основоположними принципами застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку Організації Об'єднаних Націй 1990 р. та ін. Проаналізовані міжнародні стандарти діяльності органів правопорядку пройшли тривалий процес свого становлення та розвитку внаслідок дії різних політичних, соціально-економічних, культурних і правових чинників.

Визначено характерні риси міжнародних стандартів діяльності органів правопорядку, які: формують сучасний рівень професійної правосвідомості

працівників органів правопорядку; визначають основні принципи, форми й методи діяльності правоохоронних систем сучасних держав; регламентують організацію правоохоронної діяльності як у загальному вигляді, так і для кожного окремого органу; встановлюють мінімальні вимоги до правового статусу особи та визначають повноваження правоохоронних органів; охоплюють не лише права і свободи людини, а й умови їх реалізації, зараховуючи допустимі обмеження; створюють зразкові стандарти для національного законодавства у сфері прав людини й безпеки; формуються як на глобальному, так і регіональному рівнях, причому регіональні стандарти містять механізми контролю виконання; базуються переважно на резолюціях міжнародних організацій і мають рекомендаційний характер; не лише впливають на міждержавні відносини, а й гармонізують внутрішні правові системи країн; мають переважно рекомендаційний характер на відміну від обов'язкових стандартів захисту прав людини; орієнтовані на підвищення ефективності, підзвітності та відповідальності правоохоронних структур у межах міжнародних норм.

Із урахуванням міжнародних стандартів визначено основні принципи, яких мають дотримуватися працівники органів правопорядку, а саме: абсолютна нетерпимість до проявів корупції; орієнтація на служіння суспільним інтересам; повага до прав і свобод людини із обов'язковим їх дотриманням; законодавчо визначене право на застосування вогнепальної зброї та інших засобів примусу; забезпечення демократичного порядку і законності як пріоритетна мета виконання службових функцій; підвищений рівень відповідальності перед державою, громадянами та суспільством; застосування сервісного підходу у реалізації правоохоронної функції держави.

У підрозділі 2.3 «Відомча нормотворчість у системі адміністративно-правового забезпечення правопорядку» обґрунтовано комплексну роль відомчої нормотворчості як ключового інструменту оперативного правового регулювання у сфері охорони правопорядку, що забезпечує реалізацію законів шляхом прийняття підзаконних актів уповноваженими органами. Встановлено основні напрями нормотворчої діяльності органів правопорядку.

Уточнено співвідношення понять «правотворчість», «законотворчість» і «нормотворчість» із виділенням відомчої нормотворчості як інституційного рівня правоутворення у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку.

Окреслено вади сучасної системи відомчої нормотворчості органів правопорядку, які негативно впливають на її продуктивність, поміж яких: надмірна кількість нормативних актів та їх повторення; недостатня системність та узгодженість правової бази, наявність суперечностей та прогалин у законодавстві; відсутність ефективних механізмів реалізації правових норм із урахуванням соціальних умов, а також запозичення закордонних правових рішень без належної адаптації до національних потреб; хибне намагання законодавця частого вирішення питань шляхом локальних змін, що не

забезпечують системних рішень, та покладання надмірних очікувань на правові засоби без використання комплексного соціального підходу.

Одним зі способів розв'язання означених проблем запропоновано створення міжвідомчої автоматизованої інформаційно-аналітичної системи моніторингу нормативно-правового забезпечення діяльності органів правопорядку, основними напрямками функціонування якої визначено: інформаційно-аналітичний (передбачає збір, обробку та аналіз нормативно-правової інформації, підготовку звітів та аналітичних довідок); комунікаційний (передбачає забезпечення ефективної комунікації між різними відомствами за допомогою єдиної інформаційної платформи); навчальний (передбачає підтримку підвищення кваліфікації співробітників шляхом надання доступу до навчальних матеріалів та актуальних нормативних документів); технічний (передбачає обслуговування та оновлення програмного забезпечення, забезпечення кібербезпеки та захисту інформації); регуляторний (передбачає відстеження відповідності діяльності правоохоронних органів чинному законодавству, виявлення необхідності внесення змін до нормативно-правових актів); моніторинговий (передбачає систематичне спостереження, аналіз та оцінку чинного законодавства та підзаконних актів із метою забезпечення їхньої актуальності, ефективності та відповідності потребам суспільства та держави, а також діяльності суб'єктів охорони правопорядку).

У підрозділі 2.4 «Адміністративно-правові інструменти забезпечення правопорядку» з'ясовано сутність та особливості адміністративно-правового інструментарію забезпечення правопорядку, який визначено як комплексну взаємопов'язану систему нормативно встановлених та санкціонованих державою форм, методів, засобів, способів, гарантій і прийомів, що використовуються уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації правоохоронного спрямування для регулювання поведінки фізичних та юридичних осіб, які є учасниками адміністративних правовідносин у сфері охорони правопорядку, та забезпечення громадської (публічної) безпеки держави і запобігання правопорушенням та їх припинення.

Встановлено, що форми адміністративної діяльності (переважно правові та організаційні) виступають основним зовнішнім вираженням інструментів охорони правопорядку, закріплених у законодавстві та реалізованих у практиці діяльності правоохоронних органів.

Форми забезпечення правопорядку різноманітні і залежать від конкретних ситуацій забезпечення правопорядку, у зв'язку з чим їх класифіковано за кількома критеріями: 1) за способом вираження: правові та неправові; 2) за важливістю виконання правоохоронних завдань: основні та додаткові; 3) за характером процедури виконання правоохоронних функцій: процесуальні, процедурні, контрольно-наглядові, превентивні, оперативні; 4) за суб'єктами виконання: державні та недержавні; 5) залежно від мети застосування: профілактичні, оперативно-розшукові та процесуальні; 6) за

юридичним змістом виконуваних правоохоронних функцій: зобов'язальні, заборонні, дозвільні, рекомендаційні та уповноважуючі; 7) залежно від об'єкта впливу: індивідуальні та загальні. Розкрито зміст кожної з наведених форм.

На відміну від форм, методи адміністративно-правового забезпечення правопорядку розглянуто у широкому та вузькому значеннях. Обґрунтовано доцільність поділу адміністративно-правових методів діяльності суб'єктів забезпечення правопорядку на: 1) загальні, що є фундаментом, на якому базується робота правоохоронних органів і який забезпечує ефективність і координацію їхньої діяльності; основними інструментами для досягнення цілей і виконання завдань, поставлених перед цими органами, та 2) спеціальні. Останні розкриваються через специфіку діяльності кожного конкретного суб'єкта охорони правопорядку та застосування у відповідному сегменті правоохоронної діяльності. Їх поділено на спеціально-організаційні та спеціально-функціональні методи.

Такі методи адміністративної діяльності, як переконання, примус та заохочення, визнано ключовими інструментами впливу на суб'єктів правовідносин, що забезпечують передусім превентивне реагування на правопорушення. Зауважено на важливості застосування профілактичного методу, що має фундаментальне значення для забезпечення правопорядку, оскільки дозволяє запобігати виникненню правопорушень ще до моменту їх вчинення, спрямований на усунення причин і умов протиправної поведінки через виховний вплив на особистість, правову освіту населення, підвищення рівня правосвідомості, а також активну участь громадськості під час охорони правопорядку. Водночас доведено свідоме ігнорування застосування профілактичних заходів забезпечення правопорядку та обґрунтовано необхідність прийняття загальнодержавної програми профілактики правопорушень на довгострокову перспективу, адже за роки незалежності було підготовлено лише одну комплексну програму на 2007–2009 роки.

Розділ 3 «Інституційно-правові засади забезпечення правопорядку в Україні» складається з шести підрозділів.

Підрозділ 3.1 «Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні загальної компетенції: функції та повноваження» присвячено інституційній складовій загальнодержавної системи забезпечення правопорядку в Україні. З урахуванням сучасної практики правоохоронної діяльності, умов правового режиму воєнного стану та відсічі збройній агресії РФ проти України сформульовано найбільш оптимальні критерії функціонального виокремлення суб'єктів забезпечення правопорядку в Україні, яких поділено на органи загальної та спеціальної компетенції.

У підрозділі здійснено ґрунтовний аналіз правового статусу, завдань і повноважень основних суб'єктів загальної компетенції: Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, які виступають гарантом стабільності правового порядку та конституційного ладу. Висвітлено

їхнє місце у системі забезпечення правопорядку як носіїв владних повноважень, що забезпечують виконання нормотворчих, координаційних, контрольних, правореалізаційних повноважень. Зауважено, що суб'єкти загальної компетенції не лише формують правове поле і координують діяльність спеціалізованих органів правопорядку, а й самі виступають активними учасниками процесу гарантування законності та захисту прав і свобод громадян. Також розкрито принципи, на яких ґрунтується їхня діяльність: верховенство права, конституційність, системність, ієрархічність і персональна відповідальність за прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення правопорядку. Зроблено висновок про необхідність подальшого вдосконалення інституційної взаємодії між цими суб'єктами задля підвищення ефективності забезпечення національної безпеки у сфері охорони правопорядку.

Доведено необхідність утворення в Україні власної сучасної моделі органів правопорядку з урахуванням найкращих зарубіжних практик та міжнародних правоохоронних стандартів, у зв'язку з чим запропоновано покроковий план концептуального реформування органів правопорядку в умовах сучасних викликів і загроз національній безпеці української держави.

Підрозділ 3.2 «Органи Міністерства внутрішніх справ України в системі суб'єктів адміністративно-правового забезпечення правопорядку» присвячено з'ясуванню місця та ролі органів Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) у системі суб'єктів адміністративно-правового забезпечення правопорядку. Показано, що МВС України є центральним органом виконавчої влади, який координує діяльність широкої мережі підпорядкованих правоохоронних структур, як-от: Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, а також сервісні центри.

Особливу увагу приділено трансформації функцій органів МВС України, зокрема Національної поліції України, в умовах воєнного стану. Зафіксовано значне розширення повноважень правоохоронців, розвиток оперативного та бойового компонентів, впровадження нових технічних засобів (зокрема, БпЛА), залучення до документування воєнних злочинів, охорони стратегічних об'єктів, забезпечення евакуації, здійснення стабілізаційних заходів на деокупованих територіях, гуманітарної підтримки населення та розмінування.

Розглянуто нормативне підґрунтя діяльності органів і підрозділів МВС України, яке охоплює Конституцію України, профільні закони та широкий перелік підзаконних нормативно-правових актів. Здійснено аналіз повноважень МВС України за функціональними групами (нормотворчі, аналітичні, організаційні, контрольні, забезпечувальні тощо), що дало змогу висвітлити його потенціал як адміністративного координатора і реалізатора політики держави в галузі внутрішніх справ. Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності як центрального

апарату, так і підпорядкованих структур МВС України у контексті адаптації до сучасних викликів і загроз національній безпеці України.

У підрозділі 3.3 «Місце та роль органів прокуратури в системі суб'єктів підтримання правопорядку» досліджено адміністративно-правовий статус органів прокуратури як одного з ключових суб'єктів у системі забезпечення правопорядку в Україні. Акцент зроблено на особливому функціональному призначенні прокуратури, зумовленому її процесуальною незалежністю, відокремленістю від трьох гілок влади та наявністю виключних повноважень щодо підтримання публічного обвинувачення, нагляду за досудовим розслідуванням та захисту інтересів держави в суді.

У межах підрозділу розкрито динаміку трансформації ролі прокуратури в контексті реформування її правового статусу з урахуванням змін до Конституції України та законодавства про прокуратуру. Проаналізовано існуючі наукові підходи до визначення місця прокуратури в системі державної влади та поміж суб'єктів правопорядку, наголошено на наявності як вертикальних (наглядових), так і горизонтальних (партнерських) відносин між прокуратурою та іншими правоохоронними органами.

Окрему увагу приділено практичній реалізації функцій прокуратури в умовах воєнного стану, що засвідчено статистичними даними стосовно представництва в судах, процесуального керівництва та контролю за оперативно-розшуковою діяльністю. Обґрунтовано, що прокуратура є особливим суб'єктом забезпечення правопорядку з унікальним адміністративно-правовим статусом, який потребує чіткого нормативного закріплення у законодавстві України з урахуванням сучасних викликів, європейських стандартів і принципів верховенства права.

Підрозділ 3.4 «Адміністративно-правове регулювання діяльності Служби безпеки України як суб'єкта забезпечення правопорядку» досліджено місце Служби безпеки України (далі – СБУ) в системі суб'єктів забезпечення правопорядку, а також обґрунтовано специфіку адміністративно-правового регулювання її діяльності. Встановлено, що СБУ наділена широким колом повноважень у сферах контррозвідки, боротьби з тероризмом, охорони державної таємниці, протидії диверсійно-розвідувальній діяльності, виявлення колаборантів та осіб, що посягають на державний суверенітет України, запобігання загрозам у національному інформаційному та кіберпросторі, що підтверджує її багатофункціональний характер як органу правопорядку.

Здійснено правовий аналіз нормативних актів, що регулюють діяльність СБУ, зокрема в умовах дії воєнного стану, та визначено адміністративно-правові засоби, за допомогою яких СБУ реалізує свої повноваження. Виокремлено як загальні, так і спеціальні ознаки адміністративно-правового регулювання, розкрито його зміст у контексті взаємодії СБУ з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, громадськістю та населенням. Підкреслено особливу роль СБУ як

координаційного, контролюючого та виконавчо-розпорядчого суб'єкта у сфері забезпечення правопорядку залежно від конкретного напрямку діяльності.

У підрозділі 3.5 *«Особливості реалізації адміністративних повноважень іншими державними органами, які забезпечують охорону правопорядку в країні»* розкрито адміністративно-правову природу та особливості реалізації повноважень державними органами, які не охоплювались раніше, але виконують ключову роль у забезпеченні правопорядку в Україні. Зокрема, досліджено діяльність Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, Служби зовнішньої розвідки України, Розвідувального органу Міноборони України, Управління державної охорони України, Державної митної служби України, Військової служби правопорядку у ЗСУ (Військова поліція), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Встановлено, що ці органи мають спеціальну компетенцію, закріплену у профільному законодавстві, та діють у тісній взаємодії з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони, особливо в умовах правового режиму воєнного стану.

Розкрито зміст адміністративних повноважень зазначених органів як сукупності прав і обов'язків, що реалізуються у правоохоронній сфері. Визначено характерні риси адміністративної діяльності цих органів. Особливу увагу приділено правовим колізіям щодо правового статусу окремих інституцій (наприклад, Державного бюро розслідувань), що потребує уточнення на рівні законодавства. Висвітлено характерні недоліки діяльності інших органів забезпечення правопорядку та шляхи їх подолання.

Підрозділ 3.6 *«Використання потенціалу органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства щодо охорони правопорядку, зміцнення обороноздатності та забезпечення національної безпеки країни»* присвячено аналізу правових та організаційних аспектів участі органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства у забезпеченні публічної безпеки і порядку, обороноздатності та національної безпеки держави в умовах збройної агресії РФ проти України. Розкрито сутність та форми взаємодії місцевої влади з органами правопорядку, зокрема у контексті впровадження заходів правового режиму воєнного стану, мобілізаційної готовності, підтримки територіальної оборони та виконання завдань цивільного захисту.

Встановлено, що органи місцевого самоврядування є важливою ланкою в архітектоніці національної безпеки, здатною ефективно мобілізувати ресурси громад, координувати діяльність добровольчих формувань, сприяти оперативному реагуванню на надзвичайні ситуації, а також забезпечувати безперервний зв'язок між населенням і структурами сектору безпеки і оборони. Визначено роль громадськості в охороні правопорядку, зміцненні обороноздатності та забезпеченні національної безпеки країни. Обґрунтовано

доцільність розвитку мережі центрів підтримки ветеранів як ефективного інструменту державної політики у сфері соціальної реінтеграції військовослужбовців, що здатен стати ключовим елементом постконфліктного зміцнення національної безпеки та підвищення спроможності інститутів правопорядку до роботи в умовах мирного часу.

Наголошено на доцільності нормативного закріплення механізмів співпраці органів місцевого самоврядування з поліцією, військово-цивільними адміністраціями, підрозділами територіальної оборони, а також створення правових умов для системної участі громадян у забезпеченні правопорядку й обороноздатності країни. У зв'язку з цим обґрунтовано актуальність прийняття принципово нового Закону України «Про участь громадян в охороні правопорядку» як ключового нормативно-правового акта, що сприятиме формуванню ефективної моделі взаємодії між населенням та правоохоронними органами. Наголошено, що такий закон забезпечить чітке правове регулювання форм участі громадян у підтриманні публічного порядку, сприятиме розвитку громадянської активності, зниженню навантаження на правоохоронну систему, посиленню профілактики правопорушень, а також адаптації правоохоронної діяльності до актуальних загроз національній безпеці.

Розділ 4 «Перспективи удосконалення адміністративно-правового забезпечення охорони правопорядку в Україні в умовах сучасних викликів і загроз» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення правопорядку та можливості його імплементації в Україні»* встановлено, що система органів охорони правопорядку у більшості провідних країн світу є невід'ємною частиною соціальної структури суспільства, відображенням його історичного досвіду, культурних особливостей, правових традицій і рівня інституційного розвитку держави в цілому. У країнах Європи формування правоохоронної системи відбувалося під впливом специфічних соціальних умов і особливостей національних правових систем, що зумовило її функціональні та організаційні відмінності.

У межах дослідження проаналізовано досвід низки іноземних держав (Німеччини, США, Франції, Ізраїлю, Австралії, Фінляндії, Польщі, Естонії, Латвії, Литви) щодо адміністративно-правового регулювання діяльності органів правопорядку, що дозволило виявити найбільш ефективні механізми, які є доцільним врахувати при реформуванні національної системи правопорядку. Одним із ключових позитивів є інтегрована система інформаційної взаємодії, що забезпечує оперативний доступ до баз даних та міжнародний обмін даними з Інтерполом і Європолем, сприяючи ефективному реагуванню на загрози правопорядку.

Вивчення зарубіжного досвіду також виявило важливість уникнення дублювання функцій між органами правопорядку, що досягається шляхом чіткого законодавчого розмежування повноважень і впровадження загальних

нормативних актів, які регламентують їхню діяльність. Такий підхід забезпечує узгодженість у роботі правоохоронної системи та мінімізує міжвідомчі конфлікти, що є особливо актуальним для України в умовах системної реформи органів правопорядку та реагування на нові виклики та загрози національній безпеці країни.

Розглянуто сучасні моделі інституційно-правового забезпечення правопорядку в інших країнах (Intelligence-Led Policing, «Pulling Levers» Focused Deterrence, EvidenceBased Policing, Community Policing, Broken Windows («Розбитих вікон»), Hot Spots Policing («Діяльність поліції у гарячих точках»), Crime Prevention Through Environmental Design, Data-Driven Policing/Data-Driven Approaches to Crime and Traffic Safety, Problem-Oriented Policing/POP, Predictive Policing). Встановлено, що сучасна ефективна зарубіжна правоохоронна модель характеризується переходом від силової до сервісної парадигми діяльності органів правопорядку, що передбачає зміщення акценту з примусового впливу на партнерську взаємодію зі суспільством. Така модель орієнтована на захист життя, здоров'я, прав і свобод людини, підвищення рівня довіри до правоохоронної системи та забезпечення громадського спокою шляхом якісного надання безпекових послуг. Зміна ідеології правоохоронних органів визначає їхню нову роль як сервісних структур, відповідальних не лише за реагування на загрози, а й за підтримку сталого правопорядку в суспільстві.

Особливу увагу приділено ролі прокуратури як координатора діяльності органів правопорядку, що виявляється у здійсненні процесуального нагляду, представництві державного обвинувачення та участі в управлінні безпековою політикою. У деяких країнах цей орган об'єднує функції нагляду та міністерського управління (наприклад, у Польщі), що дозволяє централізувати реалізацію контрольних функцій і підвищити ефективність усієї правоохоронної вертикалі. Запровадження подібних моделей у вітчизняну практику потребує адаптації до національних умов, однак становить значний потенціал для посилення правопорядку в Україні.

У підрозділі 4.2 «Особливості адміністративно-правового забезпечення правопорядку під час дії правового режиму воєнного стану» розкрито специфіку функціонування органів охорони правопорядку, висвітлено їхні розширені повноваження, порядок взаємодії з підрозділами ЗСУ, військово-цивільними адміністраціями та громадськими формуваннями, а також визначено ключові виклики та пріоритети забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах збройної агресії РФ проти України.

Особливу увагу приділено аналізу механізмів реалізації окремих заходів правового режиму воєнного стану, як-от запровадження комендантської години, функціонування блокпостів, процедур перевірки документів та транспортних засобів, що свідчить про суттєву трансформацію стандартів поліцейської діяльності, як порівняти з мирним періодом. Окреслено ключову

роль правоохоронних органів у забезпеченні правопорядку на деокупованих територіях, зокрема в напрямках розмінування, документування воєнних злочинів, виявлення осіб, причетних до колабораційної діяльності, та обліку порушень прав людини. Виокремлено унікальний досвід взаємодії Національної поліції України з добровольчими формуваннями територіальної оборони, які функціонують як озброєні структури громадянського суспільства в умовах воєнного стану.

Сформульовано стратегічні напрями вдосконалення діяльності органів правопорядку в умовах сучасних безпекових викликів, які орієнтовані на підвищення ефективності, стійкості та адаптивності правоохоронної системи до екстремальних умов функціонування, з урахуванням перспектив постконфліктного відновлення та інтеграції до європейського безпекового простору.

У підрозділі 4.3 *«Стратегічні орієнтири вдосконалення інституційно-правового забезпечення охорони правопорядку в Україні»* розглянуто необхідність формування цілісної системи стратегічного, програмного та прогнозного планування як інструменту підвищення ефективності правоохоронної діяльності в умовах сучасних безпекових викликів. Акцентовано увагу на ролі стратегічних правових актів як базису для визначення цілей, завдань та механізмів реалізації державної політики у сфері охорони правопорядку з урахуванням умов воєнного стану, постконфліктного відновлення та євроінтеграційного курсу України.

Попри позитивні сигнали для ЄС та формальну наявність стратегічного документа, Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки поки що не відповідає ознакам повноцінної реформи, адже не містить повноцінних механізмів реалізації, не забезпечує бажаної підзвітності та не враховує всього спектру актуальних викликів та загроз національній безпеці країни, зокрема пов'язаних із воєнним станом. Визначено ключові недоліки комплексного плану реформування органів правопорядку, як-от: перевантаження загальними формулюваннями (на кшталт «поглиблення», «посилення», «забезпечення» тощо); відсутність чітко визначених кроків, відповідальних суб'єктів, строків виконання та способів ресурсного забезпечення окреслених заходів; широкої та інституалізованої участі громадськості на етапі планування, що суперечить принципам демократичного контролю; окреслених шляхів підвищення ефективності системи професійної підготовки кадрів для органів правопорядку; положень щодо створення системи воєнної юстиції; системи вимірюваних показників (індикаторів ефективності), чітких стандартів оцінки результативності реформ, зокрема з боку громадськості або міжнародних партнерів; механізмів міжвідомчої координації у впровадженні реформ та ін.

Сформульовано стратегічні засади модернізації інституційно-правового механізму забезпечення правопорядку в Україні, які покликані бути покладеними в основу оновленої Стратегії реформування та розвитку системи органів правопорядку.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової проблеми, що полягає у формуванні цілісного концептуального уявлення про сутність, зміст та особливості адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні, а також виробленні науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо його вдосконалення на основі позитивного національного та зарубіжного досвіду.

Проведене дослідження дозволило сформулювати низку пропозицій, рекомендацій та висновків для досягнення запланованого результату.

1. Визначено правопорядок як динамічний правовий режим організації суспільних відносин, що забезпечує стійкість державного устрою, верховенство права, безпеку громадян і стабільність функціонування критичних сфер життєдіяльності суспільства в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз, включно з військовою агресією, гібридними викликами, терористичною діяльністю та кібератаками.

З'ясовано сутність правопорядку та його важливість як особливого об'єкта адміністративно-правової охорони, необхідність постійного та цілеспрямованого здійснення якої полягає у: 1) забезпеченні стабільності функціонування публічної влади та її інституцій в усіх сферах суспільного життя; 2) гарантуванні реалізації прав і свобод громадян в умовах правомірної поведінки всіх учасників правовідносин; 3) попередженні адміністративних правопорушень як найпоширенішої форми посягання на встановлений порядок; 4) реалізації принципів законності, правомірності та обґрунтованості дій органів влади у процесі публічного управління; 5) оперативному реагуванні на виклики й загрози громадській безпеці, публічному порядку чи надзвичайні події, що впливають на стан правопорядку; 6) формуванні високого рівня правової культури та правосвідомості серед громадян і посадових осіб; 7) підтриманні соціального миру та організованості в суспільстві, зокрема у кризових або нестабільних умовах; 8) уніфікації адміністративно-правових режимів, що передбачають обмеження прав із метою захисту публічного інтересу; 9) реалізації превентивної функції держави, спрямованої на упередження порушень ще до їх настання; 10) створенні умов для ефективної взаємодії між державними, місцевими та громадськими інституціями задля спільного підтримання порядку.

2. Ретроспективний погляд на становлення та реформування правоохоронної системи України, що вирізняється тривалим і перманентним процесом, не позбавленим певних проблем і недоліків, дозволив визначити закономірності публічно-правового розвитку як у цілому такої системи, так і окремих її складових, а саме: а) «стародавній період» зародження інституту правопорядку характеризувався першими спробами виокремлення правоохоронної діяльності від інших видів державної діяльності, створенням перших підрозділів із правоохоронною функцією; б) специфіка реалізації

правоохоронної функції держави за часів Київської Русі («період давньоукраїнської держави») полягає у запровадженні однієї з перших систем правоохоронних органів в Україні, а також появі юридично визначеного державного ладу, правової та судової систем, демократичного судочинства, механізмів захисту прав і свобод людини, перших правових письмових джерел; в) «період знаходження українських земель під владою Великого Князівства Литовського, а згодом Речі Посполитої» відзначився становленням органів із правоохоронною функцією на основі законодавчої пам'ятки литовської держави – Литовського статуту (в редакціях 1529, 1566 та 1588 рр.); г) за українсько-козацької доби («період козаччини») – кінець XVII – остання чверть XVIII ст. – формуються первинні елементи національної правоохоронної системи з опорою на традиції військово-адміністративного управління та самоврядування; д) для «імперського періоду» характерним є інкорпорація українських земель до Російської та Австро-Угорської імперій, встановлення централізованої моделі правопорядку: поліція, суд, прокурорство, формування уявлення про правопорядок виключно з позиції здійснення державного контролю над законністю, превалювання каральної функції у моделі правоохоронної системи; е) «період Української Народної Республіки доби Центральної Ради, Західноукраїнської Народної Республіки, Української Держави або Гетьманату П. Скоропадського, Директорії Української Народної Республіки» відзначається створенням таких вітчизняних правоохоронних органів, як жандармерія, варта Гетьманату, народна міліція Директорії, розвідка, контррозвідка, прокураторія, органи безпеки Директорії, Державна варта Гетьманату, інших спеціальних служб, основними завданнями яких були боротьба зі злочинністю, забезпечення правопорядку та правомірної поведінки в державі; ж) в «радянський період» сформувалося специфічне бачення правопорядку, тісно пов'язане з ідеологічною природою радянської держави; з) «сучасний період» (від початку існування незалежної України (1991 р.) і дотепер) вирізняється перманентним процесом реформування органів правопорядку в складних законодавчих, програмних та доктринальних умовах правової регламентації їхніх завдань, статусу та функціональної спрямованості, відзначається кардинальною трансформацією під впливом двох визначальних чинників – глибокої інституційної реформи (поступової перебудови системи правопорядку за європейськими стандартами, створення Національної поліції України, реформування прокуратури, започаткування нових органів (НАБУ, ДБР, БЕБ України), а також активізації процесів діджиталізації безпекової сфери) та зовнішньої воєнної загрози (часткової мілітаризації функцій деяких органів, зростання ролі Національної гвардії України, прикордонної служби та військових адміністрацій у підтриманні правопорядку в прифронтових регіонах). Запропоновано виділення у подальшому «перспективного етапу» (так званої післявоєнної правоохоронної трансформації), очікуваннями від якого вважатиметься перехід від воєнної до поствоєнної моделі сервісної держави.

3. Виокремлено та науково обґрунтовано комплекс принципів адміністративно-правового забезпечення правопорядку, які виступають

керівними ідеями, базовими засадами та нормативно визначеними приписами, на яких будується ефективний механізм забезпечення публічної безпеки та порядку в суспільстві і до яких віднесено принципи: пріоритету прав і свобод людини; верховенства права; рівності усіх перед законом; законності адміністративної діяльності; персональної відповідальності посадових осіб органів правопорядку; юридичної визначеності повноважень суб'єктів охорони правопорядку; обмеження кола суб'єктів, уповноважених на застосування адміністративного примусу; балансу між публічним інтересом і правами особи; забезпечення реалізації цивільного демократичного контролю за діяльністю органів правопорядку, участі у цьому процесі інституцій громадянського суспільства; системності та міжвідомчої координації і взаємодії суб'єктів забезпечення правопорядку; гнучкості та адаптивності реагування правоохоронної системи на виклики та загрози правопорядку; інформаційної обґрунтованості управлінських рішень.

4. Сформульовано поняття та розкрито структуру механізму адміністративно-правового забезпечення правопорядку, який охоплює нормативно-правову (норми права, юридичні факти, принципи, гарантії), інституційну (суб'єкти та об'єкти забезпечення правопорядку), організаційно-функціональну (форми і методи адміністративного впливу, фінансове, технічне й кадрове забезпечення), інформаційно-аналітичну (моніторинг правопорушень, ситуаційний аналіз, цифрові інструменти забезпечення публічної безпеки і порядку) та адміністративно-примусову (сукупність заходів превентивно-примусового характеру, у тому числі й адміністративної відповідальності) складові.

5. Надано характеристики законодавства України у сфері охорони правопорядку, яке складає розгалужена система нормативно-правових актів, що: 1) визначають концептуально-стратегічні засади та напрями діяльності держави щодо забезпечення правопорядку в країні; 2) встановлюють загальні норми забезпечення правопорядку та регулювання правоохоронної діяльності; 3) регулюють правові статуси суб'єктів охорони правопорядку, внутрішню організацію роботи правоохоронних органів, їхню структуру та кадрові питання; 4) визначають підстави та порядок взаємодії суб'єктів забезпечення правопорядку; 5) визначають норми, правила і стандарти у сфері захисту правопорядку, громадської та державної безпеки, дотримання прав людини і громадянина; 6) визначають особливості діяльності суб'єктів охорони правопорядку в умовах дії особливих правових режимів; 7) регулюють питання кримінальної відповідальності та процедури притягнення до неї, процесуальний порядок розгляду кримінальних правопорушень, порядок притягнення до адміністративної відповідальності, а також адміністративний нагляд і контроль у цій сфері.

6. Охарактеризовано норми міжнародного права як джерела регулювання відносин у сфері охорони правопорядку, яким притаманні певні ознаки, що відрізняють їх від національних правоохоронних регуляторів, зокрема: 1) передбачають використання у міжнародних джерелах відповідних стандартів

охорони правопорядку та забезпечення правоохоронної діяльності; 2) мають здебільшого не обов'язковий, а рекомендаційний характер, адже міжнародні норми часто є результатом компромісу між різними країнами, рекомендації дозволяють державам поступово інтегрувати міжнародні стандарти, країни зберігають право самостійно визначати свою внутрішню політику та законодавство; 3) мають особливу сферу дії, адже пов'язані з роботою міжнародних організацій і допомагають формувати загальні правила для діяльності правоохоронних органів у різних державах; 4) не є виокремленими та повністю незалежними нормами, адже тісно пов'язані з нормами інших галузей та самостійних інститутів міжнародного права, а також мають тісний зв'язок з міжнародним правом прав людини.

7. Вперше обґрунтовано, що відомча нормотворчість у сфері охорони правопорядку не лише виконує допоміжну функцію конкретизації та реалізації законів, але й виступає самостійним інструментом оперативного правового регулювання. Доведено, що відомчі нормативно-правові акти забезпечують оперативність, гнучкість і адаптивність правоохоронної системи до змін у суспільних відносинах шляхом усунення прогалин у регулюванні та деталізації положень правоохоронного законодавства. Визначено основні недоліки сучасної відомчої нормотворчості у правоохоронній сфері.

8. З'ясовано характерні ознаки методів реалізації адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку, що відрізняють їх від інших засобів впливу на суспільні відносини у правоохоронній сфері, а саме: 1) мають обов'язковий цільовий характер, адже спрямовані на досягнення конкретної мети – підтримання правопорядку, запобігання правопорушенням та захист прав і свобод громадян; 2) дозволяють ефективно реалізувати адміністративно-правові норми та досягти поставлених цілей підтримання правопорядку та забезпечення режиму законності в суспільстві; 3) є вольовими діями, що спрямовані на розв'язання конкретних завдань у межах адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку та здійснюються через взаємодію його суб'єктів; 4) реалізуються безпосередньо через форми функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку шляхом взаємодії суб'єктів та об'єктів цього механізму; 5) слугують інтересам суспільства, закріплюючи правові засади правопорядку, та є виразом державного інтересу гарантування прав і свобод людини та громадянина, а також подальшої розбудови демократичної держави; 6) охоплюють як правові, так і управлінські аспекти діяльності суб'єктів владних повноважень, що дозволяє комплексно підходити до забезпечення правопорядку; 7) їх застосування є обов'язковим для суб'єктів адміністративно-правового механізму, що забезпечують правопорядок, адже стосується як державних, так і недержавних (громадських) учасників публічно-правових відносин, включно з кадрами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інституціями громадянського суспільства, наділеними правоохоронними функціями. На відміну від методів, форми виступають ключовим елементом адміністративно-правового механізму забезпечення

правопорядку, відображаючи зовнішній прояв діяльності його суб'єктів.

9. З урахуванням сучасної практики правоохоронної діяльності, умов правового режиму воєнного стану та відсічі збройній агресії РФ проти України сформульовано найбільш оптимальні критерії функціонального виокремлення суб'єктів забезпечення правопорядку в Україні, яких поділено на органи загальної (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування та окремі інституції громадянського суспільства, наділені владними делегованими повноваженнями) та спеціальної (органи і підрозділи МВС України, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань; Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, Служба зовнішньої розвідки України, Розвідувальний орган Міністерства оборони України, Управління державної охорони України, Державна митна служба України, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України (Військова поліція), органи прокуратури, у тому числі Спеціалізована антикорупційна прокуратура (у частині реалізації передбачених Конституцією та законом процесуальних функцій щодо розслідування кримінальних правопорушень)) компетенції.

10. Встановлено, що органи Міністерства внутрішніх справ України виступають ключовим адміністративно-правовим інструментом забезпечення публічного порядку та безпеки, спроможним ефективно координувати діяльність підпорядкованих формувань (Національної поліції України, Національної гвардії України, ДПСУ, ДСНС України тощо) в умовах воєнного стану.

Визначено характерні риси діяльності органів і підрозділів Міністерства внутрішніх справ України як суб'єктів адміністративно-правового забезпечення правопорядку, а саме: а) здійснюється в межах повноважень, визначених адміністративно-правовими нормами; б) має публічно-владний характер і реалізується в інтересах держави, суспільства та особи; в) передбачає застосування адміністративно-примусових заходів, у тому числі й адміністративної відповідальності; г) ґрунтується на принципах законності, оперативності, системності, відкритості та підзвітності; д) реалізується у формі управлінської, контрольно-наглядової, реєстраційно-дозвільної та сервісної діяльності; е) передбачає координацію з іншими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також окремими інституціями громадянського суспільства на основі адміністративно-правових механізмів взаємодії.

11. Органи прокуратури охарактеризовано як централізовану багаторівневу систему, побудовану на засадах функціонального розмежування повноважень, предметної спеціалізації, територіального устрою та ієрархічної підпорядкованості, що забезпечує узгодженість і цілісність їхньої діяльності у сфері правопорядку. Підкреслено, що сучасна трансформація правового статусу прокуратури потребує чіткого нормативного закріплення її ролі як окремого інституту у механізмі правопорядку, здатного ефективно виконувати свої повноваження в умовах безпрецедентних безпекових викликів. Визначено як вертикальні (наглядові), так і горизонтальні (партнерські) взаємовідносини

прокуратури з іншими правоохоронними органами, що підтверджує її ключову роль у забезпеченні законності та правопорядку. Обґрунтовано необхідність внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» з метою чіткого нормативного закріплення місця органів прокуратури в системі суб'єктів забезпечення правопорядку, визначення їхнього функціонального призначення, принципів організації та діяльності, а також законодавчого закріплення профілактичної функції та нагляду за дотриманням законодавства у справах про адміністративні правопорушення, механізмів взаємодії прокуратури з іншими правоохоронними органами в умовах як мирного часу, так і правового режиму воєнного стану.

12. Визначено місце Служби безпеки України в системі суб'єктів забезпечення правопорядку, досліджено адміністративно-правовий статус, а також висвітлено систематизований перелік загальних (належність до різновиду державного регулювання суспільних відносин; державно-владний характер правовідносин між суб'єктами регулювання; нормативна визначеність, тобто закріплення у правових актах України; цілеспрямованість на забезпечення прав і свобод людини, суспільних та державних інтересів; здійснення через правові засоби, що забезпечують ефективність регулювання та обов'язковість виконання норм) і спеціальних (нормативне закріплення засад діяльності СБУ як суб'єкта забезпечення правопорядку органами державної влади; здійснення повноважень у публічних інтересах щодо конкретних напрямів і суб'єктів; динамічний характер регулювання, зумовлений швидкою зміною безпекового, соціального та технологічного середовища; можливість застосування негласних форм регулювання в межах, визначених законом) ознак адміністративно-правового регулювання її діяльності.

13. Підкреслено значення можливостей органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства щодо охорони правопорядку, зміцнення обороноздатності та забезпечення національної безпеки країни. Саме місцева влада і громадянське суспільство здатні ефективно мобілізувати ресурси, координувати діяльність добровольчих формувань, сприяти реалізації заходів воєнного стану, а також забезпечувати сталу взаємодію з органами правопорядку на місцевому та регіональному рівнях. Обґрунтовано необхідність розвитку правових механізмів співпраці між органами правопорядку, територіальними громадами та населенням, зокрема шляхом прийняття Закону України «Про участь громадян в охороні правопорядку», який сприятиме створенню нормативної основи для участі громадян у безпекових ініціативах, посиленню профілактики правопорушень, зменшенню навантаження на правоохоронні органи та зміцненню спроможності держави реагувати на сучасні виклики і загрози у сфері національної безпеки.

14. Здійснено науковий аналіз зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення правопорядку та акцентовано на можливих шляхах його запозичення для України, зокрема в частині: 1) впровадження моделі інституційно незалежного демократичного цивільного контролю за діяльністю

органів правопорядку за зразком практики розвинених демократичних країн (насамперед США, Великої Британії, Канади та країн ЄС); 2) розширення меж та принципів реалізації моделі правоохоронної діяльності Community Policing («Взаємодія поліції та громади») шляхом поширення онлайн-платформ для контактів із онлайн-спільнотою, запровадження різних додатків (на кшталт «єПодія», «єПорушення» тощо), доповнення взаємодії автоматизованими чат-ботами та інструментами ШІ, що підвищуватиме рівень участі громадян у забезпеченні правопорядку та надання їм якісних правоохоронних послуг; 3) активного впровадження в діяльність органів правопорядку цифрових інструментів, включно з технологіями відеоаналітики, розумного моніторингу, а також засобів просторового спостереження; 4) поступової адаптації органів правопорядку до використання інноваційних (інформаційно-комунікаційних) технологій, зокрема «цифрової криміналістики», не лише розвитку електронного правосуддя, але й поширення засобів електронної комунікації на інші елементи правоохоронної діяльності; 5) реалізації моделі електронної системи забезпечення правопорядку (за прикладом створення Віртуальної поліцейської ділянки (Швеція), функціонування «електронної поліції» (Мальта) та ін.); 6) створення координаційних комітетів органів правопорядку за прикладом ефективного їх функціонування у США з метою координації діяльності і забезпечення співпраці між органами правопорядку на різних рівнях публічного адміністрування сектором безпеки й оборони; 7) формування та розвитку місцевої поліції в Україні в контексті децентралізації функцій забезпечення правопорядку з одночасним розширенням повноважень органів місцевого самоврядування та посиленням ролі територіальних громад в напрямі забезпечення публічної безпеки та цивільного захисту населення (використовуючи позитивну практику Чехії, Словаччини та інших країн); 8) забезпечення нормативного та організаційного включення органів і посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема муніципальної варти, до системи адміністративно-правового забезпечення правопорядку, що відповідатиме принципам децентралізації публічної влади та сприятиме ефективнішому реагуванню на потреби громад; 9) прийняття національної програми здачі та детінізації обігу зброї (за прикладом Програми постійної збройної амністії Австралії, для реалізації якої створено загальнонаціональний портал добровільної здачі зброї); 10) широкого використання можливостей державно-приватного партнерства у правоохоронній сфері (з огляду на загальновідомі приклади США, Ізраїлю, Великої Британії).

15. Висвітлено особливості діяльності органів правопорядку в умовах дії правового режиму воєнного стану та сформульовано пропозиції щодо її удосконалення шляхом: а) запровадження інтегрованої цифрової платформи (на кшталт WAR-POLICE) як єдиного порталу оперативного управління заходами правового режиму воєнного стану для координації дій правоохоронних органів, військових адміністрацій та інших суб'єктів сектору безпеки і оборони; б) впровадження у практику правоохоронної діяльності сучасних технічних засобів, зокрема безпілотних авіаційних комплексів, засобів біометричної

ідентифікації та геоаналітичного моніторингу правопорушень і безпекових загроз; в) удосконалення нормативного забезпечення взаємодії Національної поліції України з добровільними формуваннями територіальної оборони та іншими озброєними структурами громадянського суспільства; г) адаптації системи підготовки кадрів правоохоронних органів до умов збройного конфлікту за допомогою запровадження спеціалізованих освітніх курсів за різними актуальними напрямками тактичної, домедичної, психологічної та іншої підготовки; д) створення ефективних механізмів фіксації, обліку та розслідування воєнних злочинів, а також документування порушень прав людини на тимчасово окупованих і деокупованих територіях; е) нормативного закріплення залучення ветеранів війни до служби у правоохоронних органах як інструменту їх соціальної адаптації та підвищення ефективності правозастосовної діяльності; ж) удосконалення механізмів громадського контролю в умовах воєнного стану, зважаючи на потреби національної безпеки, шляхом визначення прозорих процедур тимчасового обмеження таких форм контролю; з) впровадження систем оцінювання рівня довіри населення до органів правопорядку та врахування отриманих у такий спосіб результатів у формуванні пріоритетів діяльності правоохоронних структур.

16. Обґрунтовано важливість формування системи стратегічного планування як ключового елемента інституційно-правового забезпечення охорони правопорядку в Україні. Окреслено стратегічні орієнтири вдосконалення інституційно-правового забезпечення охорони правопорядку в Україні, спрямовані на вироблення принципово нової Стратегії реформування та розвитку системи органів правопорядку в Україні, у якій головний акцент слід зробити на забезпеченні верховенства права, запобігання та протидії злочинності з неухильним дотриманням прав людини, у тому числі гендерної рівності, розбудови демократичної держави в умовах дії правового режиму воєнного стану.

17. Сформульовано низку пропозицій та рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення правопорядку, в тому числі шляхом:

1) вироблення та прийняття Національної правоохоронної доктрини України, що зумовлено потребою у формуванні єдиного концептуального бачення розвитку системи органів правопорядку в умовах трансформації безпекового середовища, воєнного стану та післявоєнного відновлення України, а також євроінтеграційних процесів;

2) формування комплексної системи стратегічного, програмного та прогнозного планування розвитку правоохоронної сфери, розроблення коротко-, середньо- та довгострокових державних документів, орієнтованих на модернізацію діяльності органів охорони правопорядку з урахуванням безпекових загроз, оперативно-службових потреб, кадрових, методичних, освітніх і наукових чинників, а також створення цільових програм безпекового змісту на галузевому, регіональному та загальнодержавному рівнях;

3) ухвалення закону про органи правопорядку та правоохоронну службу

як головних складових правоохоронної системи країни, спрямованого на створення ефективної системи правового регулювання правоохоронної діяльності, яка забезпечуватиме дотримання правопорядку, захист інтересів держави та громадян, а також підвищення ефективності роботи правоохоронних органів на засадах координації спільних зусиль, законності та верховенства права;

4) створення дієвого механізму протидії незаконному обігу зброї та боєприпасів, що передбачатиме: а) нормативне закріплення у Законі України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» визначення терміна «декларування зброї» як окремої правової категорії з метою встановлення єдиних підходів до її обліку, правового статусу та використання у воєнний та післявоєнний періоди; б) прийняття інституційного закону про обіг вогнепальної зброї та боєприпасів; в) законодавче визначення порядку приймання добровільно зданої зброї, вироблення форм документів про приймання зброї і боєприпасів.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

Монографії (розділи монографій):

1. Kotelukh M. O. Administrative and legal support for the activities of law enforcement agencies and their interaction in the context of modern challenges and threats to the national security of Ukraine // *Interaction between law enforcement agencies and public authorities to create a secure environment under martial law : Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2025. 744 p. P. 235–253.

Статті у періодичних наукових фахових виданнях України:

2. Котелюх М. О. Поняття адміністративно-правової охорони правопорядку. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 474-479.

3. Котелюх М. О. Система нормативно-правового регулювання охорони правопорядку: проблеми та шляхи вдосконалення в умовах сучасних викликів. *Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 309–313.

4. Котелюх М. О. Поняття правопорядку в сучасній адміністративно-правовій науці. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2022. № 3. С. 285-290.

5. Котелюх М. О. Адміністративно-правові гарантії забезпечення правопорядку: актуальні питання визначення сутності та перспектив наукової класифікації. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 685-690.

6. Котелюх М. О. Система правових гарантій адміністративно-правового забезпечення правопорядку в умовах сучасних викликів та загроз національній безпеці України. *Право і суспільство*. 2023. № 2. Т. 2. С. 527-531.

7. Котелюх М. О. Висвітлення проблеми адміністративно-правової

охорони правопорядку у вітчизняних дослідженнях монографічного характеру. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 623-626.

8. Котелюх М. О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення правопорядку: сутність та зміст. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 4. С. 124-128.

9. Котелюх М. О. Прокуратура як особливий суб'єкт забезпечення правопорядку в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 5. С. 175-179.

10. Котелюх М. О. Місце Служби безпеки України в системі суб'єктів забезпечення правопорядку. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 6. С. 54-58.

11. Koteliukh M. Transformation of functions of the National Police as a law enforcement entity under martial law. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 1. P. 25-29.

12. Koteliukh M. The content and scope of the concept of 'entity ensuring administrative and legal support of law and order'. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 2. P. 47-51.

13. Котелюх М. О. Забезпечення правопорядку нормами адміністративного права. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 790-795.

14. Котелюх М. О. Адміністративно-правова охорона правопорядку в умовах дії правового режиму воєнного стану: стан та особливості. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 529-532.

15. Котелюх М. О. Вплив відомчої нормотворчості на правове регулювання діяльності правоохоронних органів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 5. С. 72-77.

16. Котелюх М. О. Особливості забезпечення охорони правопорядку на деокупованих територіях. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. Спец. вип. № 1 (132). С. 20–26.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав, у тому числі проіндексованих наукометричними базами даних Scopus, Web of Science:

17. Котелюх М. О. Імплементация міжнародних правових стандартів забезпечення правопорядку у національне законодавство України. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 7. С. 425-429.

18. Котелюх М. О. Методи як інструменти реалізації адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2023. № 3. С. 409-413.

19. Котелюх М. О. Співвідношення поняття «суб'єкт адміністративно-правового забезпечення правопорядку» та суміжних понять. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 6. С. 143-147.

20. Котелюх М. О. Форми адміністративно-правового забезпечення правопорядку: сутність, правова природа та їх класифікація. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 7. С. 167-171.

21. Basko A., Myroniuk R., Kotelyukh M. Organisational and legal framework

for the implementation and financial support of interaction between local self-government bodies and the police under martial law. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Vol. 10. No. 2. P. 24–32. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-2-24-32>.

22. Zakharchenko A., Koteliukh M., Ryabiy S., Mostovenko O., Mykhailov R. The Role of Legal Mechanisms in Cooperation between the Police and Local Self-Government in Controlling the Observance of Public Order. *Pakistan Journal of Criminology*. 2024. Vol. 16, No. 03. P. 1269–1285. URL : <https://www.pjcriminology.com/publications/the-role-of-legal-mechanisms-in-cooperation-between-the-police-and-local-self-government-in-controlling-the-observance-of-public-order>.

23. Yunin O., Dal A., Polovnikov V., Shumska N., Koteliukh M. The Administrative-legal and Criminal Aspect of Prosecuting Persons for Offenses in the Field of Illegal Drug Trafficking. *Ashdin Publishing Journal of Drug and Alcohol Research*. 2024. Vol. 13. Issue 9. URL : <https://www.ashdin.com/articles/the-administrativelegal-and-criminal-aspect-of-prosecuting-persons-for-offenses-in-the-field-of-illegal-drug-trafficking.pdf>.

24. Basko A., Hryshyna N., Obushenko N., Fedorov I., Koteliukh M. Principles of Law in the Legal Regulation of Social Relations in Modern Conditions: Administrative, Criminal and Constitutional Aspects. *JURNAL CITA HUKUM (Indonesian Law Journal)*. 2024. Vol. 12. No. 2. P. 321–338. URL : https://www.researchgate.net/publication/385642562_Principles_of_law_in_the_legal_regulation_of_social_relations_in_modern_conditions_administrative_criminal_and_constitutional_aspects.

25. Koteliukh M., Koshchynets V., Burian I., Merdov S., Khoronovskyi O. Cooperation of Law Enforcement Agencies with Other Departments in the Fight Against Criminal Offences at Critical Infrastructure Facilities of Ukraine. *Multidisciplinary Science Journal*. 2025. Vol. 8 Issue 3. URL : <https://malque.pub/ojs/index.php/msj/article/view/8993>.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

26. Котелюх М. О. Прогалини нормативно-правового забезпечення правопорядку в Україні та шляхи їх подолання. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 16-17 бер. 2022 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 118–120.

27. Котелюх М. О. Співвідношення поняття правопорядку з іншими суміжними категоріями. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 21-22 лют. 2022 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 39–41.

28. Котелюх М. О. Сутність нормативно-правового регулювання основ правопорядку та заходи підвищення його ефективності в умовах сучасних викликів та загроз національній безпеці України. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України : матеріали*

Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19-20 жовт. 2022 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 221–223.

29. Котелюх М. О. Адміністративно-правовий інструментарій забезпечення охорони правопорядку: зміст та призначення. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 13–14 бер. 2023 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 131–133.

30. Котелюх М. О. Структура адміністративно-правового механізму забезпечення правопорядку. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 07-08 лют. 2024 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 171–173.

31. Котелюх М. О. Щодо необхідності запровадження діяльності військової поліції. *Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 04-05 черв. 2024 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 98–100.

32. Котелюх М. О. Періодизація історії становлення органів охорони правопорядку. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 16-17 квіт. 2024 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.

33. Котелюх М. О. Види недержавних суб'єктів забезпечення правопорядку в Україні. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 18-19 вер. 2024 р.). Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.

АНОТАЦІЯ

Котелюх М. О. Адміністративно-правове забезпечення правопорядку в Україні. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, 2025.

Дисертацію присвячено формуванню цілісного концептуального уявлення про сутність, зміст та особливості адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні, а також виробленню науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо його вдосконалення на основі позитивного національного та зарубіжного досвіду.

Розглянуто сучасний стан підтримання правопорядку в умовах безпрецедентних безпекових викликів, спричинених військовою агресією, гібридними загрозами, дестабілізацією публічного управління та зростанням суспільної тривожності, що потребує перегляду підходів до адміністративно-правової охорони, посилення превентивних заходів і впровадження гнучких механізмів реагування на надзвичайні ситуації.

Розглянуто становлення та еволюцію наукових підходів до розуміння сутності,

функцій і змісту правопорядку в контексті адміністративного права, проаналізовано основні етапи розвитку наукової думки щодо правопорядку в українській правничій традиції, визначено ключові дискусійні позиції щодо співвідношення правопорядку зі суміжними поняттями, а також виявлено сучасні тенденції переосмислення правопорядку як комплексного соціально-правового явища.

Вироблено сучасну концепцію адміністративно-правового забезпечення правопорядку в Україні, яка передбачає: по-перше, створення ефективної, гнучкої та адаптивної системи адміністративно-правових заходів, що забезпечить правопорядок в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України; по-друге, гармонізацію законодавства у сфері забезпечення правопорядку відповідно до стандартів ЄС та міжнародного права; по-третє, оперативне адміністративне реагування на порушення громадського (публічного) порядку; по-четверте, злагоджену роботу правоохоронних органів в умовах екстраординарних правових режимів; по-п'яте, розширення та посилення інституційної координації та взаємодії між правоохоронними органами; по-шосте, динамічний комплекс адміністративних механізмів, здатних реагувати на гібридні загрози, військові виклики та криміногенну ситуацію, що постійно змінюється.

Розкрито структуру механізму адміністративно-правового забезпечення правопорядку, який охоплює нормативно-правову, інституційну, організаційно-функціональну, інформаційно-аналітичну та адміністративно-примусову складові.

З'ясовано сутність та особливості адміністративно-правового інструментарію забезпечення правопорядку. У межах дослідження проаналізовано досвід низки іноземних держав (Німеччини, США, Франції, Ізраїлю, Австралії, Фінляндії, Польщі, Естонії, Латвії, Литви) щодо адміністративно-правового регулювання діяльності органів правопорядку, що дозволило виявити найбільш ефективні механізми, які доцільно врахувати при реформуванні національної системи правопорядку.

Сформульовано стратегічні напрями вдосконалення діяльності органів правопорядку в умовах сучасних безпекових викликів, які орієнтовані на підвищення ефективності, стійкості та адаптивності правоохоронної системи до екстремальних умов функціонування, з урахуванням перспектив постконфліктного відновлення та інтеграції до європейського безпекового простору.

Ключові слова: *правопорядок, громадський порядок, публічна безпека, адміністративно-правове забезпечення правопорядку, органи правопорядку, реалізація правоохоронної функції держави, адміністративно-правовий механізм, правовий режим воєнного стану, форми забезпечення правопорядку, методи забезпечення правопорядку.*

SUMMARY

Kotelukh M. O. Administrative and legal ensuring of law order in Ukraine. – *On the rights of the manuscript.*

The thesis is for doctoral degree of legal sciences in the field 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law. – Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2025.

The thesis deals with formation of a holistic conceptual understanding of the

essence, content and features of administrative and legal support of law and order in Ukraine, as well as the development of scientifically substantiated proposals and recommendations for its improvement based on positive national and foreign experience.

The current state of law enforcement in the face of unprecedented security challenges caused by military aggression, hybrid threats, destabilization of public administration and growing public anxiety is considered, which requires a review of approaches to administrative and legal protection, strengthening preventive measures and the introduction of flexible mechanisms for responding to emergency situations.

The formation and evolution of scientific approaches to understanding the essence, functions and content of law and order in the context of administrative law are considered, the main stages of the development of scientific thought on law and order in the Ukrainian legal tradition are analyzed, key discussion positions on the correlation of law and order with related concepts are identified, and modern trends in rethinking law and order as a complex socio-legal phenomenon are identified. A modern concept of administrative and legal maintenance of law and order in Ukraine is developed, which includes: first, the creation of an effective, flexible and adaptive system of administrative and legal measures that will ensure law and order in the conditions of martial law and post-war reconstruction of Ukraine; second, the harmonization of legislation in the field of law and order in accordance with EU standards and international law; third, operational administrative response to violations of public order; fourth, coordinated work of law enforcement agencies in conditions of extraordinary legal regimes; fifth, expansion and strengthening of institutional coordination and interaction between law enforcement agencies; sixth, a dynamic complex of administrative mechanisms capable of responding to hybrid threats, military challenges and a constantly changing criminogenic situation.

The structure of the mechanism of administrative and legal law enforcement is revealed, which includes regulatory, institutional, organizational and functional, information and analytical and administrative and coercive components.

The essence and features of the administrative and legal tools for ensuring law enforcement are clarified. The study analyzed the experience of a number of foreign countries (Germany, the USA, France, Israel, Australia, Finland, Poland, Estonia, Latvia, Lithuania) in terms of administrative and legal regulation of the activities of law enforcement agencies, which allowed identifying the most effective mechanisms that should be taken into account when reforming the national law enforcement system.

Strategic directions for improving the activities of law enforcement agencies in the context of modern security challenges have been formulated, which are focused on increasing the efficiency, stability and adaptability of the law enforcement system to extreme operating conditions, taking into account the prospects of post-conflict recovery and integration into the European security space.

Keywords: *law and order, public order, public security, administrative and legal maintenance of law and order, law and order agencies, implementation of the law enforcement function of the state, administrative and legal mechanism, legal regime of martial law, forms of law and order maintenance, methods of law and order maintenance.*